

6. Нікітіна І. В. Психологічні особливості суб'єктного самовизначення особистості в період повноліття : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2010. 20 с.

7. Просандєєва Л. Є. Психологічні особливості ціннісного Я. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. Т. XIII, ч. 6. С. 428–437.

8. Психологія самосвідомості : навч. посіб. / уклад. М.Й. Боришевський. Київ : Тандем, 2013. 372 с.

9. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.

Тетяна СОВА

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, м Київ, Україна

Олена ЛИТВИНЕНКО

доктор психологічних наук, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

ПСИХОЕМОЦІЙНІ ПРОЯВИ ТА СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ФОРМ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з найбільш важливих сторін життя дорослої людини виступає трудова діяльність, яка, будучи суспільно корисним видом зайнятості, охоплює більшу частину часу поведінкової активності суб'єкта. Значущість трудової діяльності визначається тим, що вона наділена потужним сенсотворчим потенціалом, виступаючи одним із джерел сенсу буття людини, цариною реалізації її фізичних, інтелектуальних, емоційних ресурсів. Розкриття здібностей, компетенцій та талантів можливе виключно у процесі трудової діяльності, що, на відміну від інших видів діяльності, передбачає активне, творче та довільне перетворення оточуючого світу, підпорядкована свідомій меті, характеризується складністю та багатозадачністю. Об'єктивні характеристики

будь-якої трудової діяльності пред'являють певний рівень вимог до суб'єкта життєтворчості, що визначаються її конкретним змістом та спрямованістю.

Актуальність дослідження психоемоційних проявів та характеру соціальної поведінки особистості в контексті різних форм професійної діяльності суб'єкта праці пов'язана з тим, що саме форма професійної діяльності виступає одним з потужних соціально-психологічних чинників, що визначає стиль життя індивіда, когнітивну оцінку власної життєвої ситуації, його сімейну ситуацію тощо [1]. Крім цього, форма професійної діяльності визначає стратегію її здійснення, інтенсивність зайнятості, впевненість у майбутньому, рівень матеріального забезпечення працівника [3].

Об'єкт дослідження – психоемоційні прояви та соціальна поведінка особистості.

Предмет дослідження – форма професійної діяльності як чинник впливу на психоемоційні прояви та соціальну поведінку особистості.

Мета дослідження – здійснити теоретико-емпіричне дослідження психологічних особливостей психоемоційних проявів та соціальної поведінки особистості в контексті різних форм професійної діяльності. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз поглядів науковців на психологічний зміст професійної діяльності та визначити її сучасні форми.

2. Висвітлити соціально-психологічні детермінанти психоемоційних проявів та соціальної поведінки особистості.

3. Обґрунтувати психологічні механізми та ефекти впливу організаційних форм професійної діяльності на психоемоційні прояви та соціальну поведінку особистості.

4. Емпірично дослідити ключові психоемоційні прояви та аспекти соціальної поведінки особистості.

5. Розробити програму оптимізації психоемоційного стану та соціальної поведінки особистості суб'єктів в межах різних форм професійної діяльності та апробувати її.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань передбачається використання наступних *методів дослідження*:

1. Теоретичні методи: аналіз джерельної бази, що стосується об'єкту та предмету дослідження; синтез, узагальнення, систематизація результатів теоретичного аналізу та отриманих емпіричних даних, класифікація сучасних форм професійної діяльності, структурне моделювання.

2. Емпіричні методи: бесіда; анкетування – авторська анкета для визначення форм та специфіки професійної діяльності спеціалістів різних форм діяльності; тестування – методика «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка, методика «Емоційний щоденник» І. Пацявічуса, тест «PANAS» Л. Кларка, О. Теллегена, Д. Уотсона, опитувальник задоволеності роботою JSS Р. Спектора, опитувальник МВІ К. Маслач для діагностики рівня емоційного вигорання, опитувальник соціально-комунікативної компетентності В. Овчарової, методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі, методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфира.

3. Статистичні методи: кореляційний аналіз, кластерний аналіз, однофакторний аналіз, регресійний аналіз.

Новизна дослідження полягатиме у тому, що:

1. Вперше *буде* створено структурну модель впливу форми професійної діяльності на психоемоційні прояви та соціальну поведінку особистості.

2. Поглиблено уявлення про соціально-психологічні детермінанти психоемоційних проявів та соціальної поведінки особистості та розуміння феноменології професійної діяльності та її психологічних корелятивів.

3. Уточнено поняття «форма професійної діяльності» та особливості динаміки психоемоційних проявів в ході професійної діяльності.

4. Набудуть подальшого розвитку психотехнології оптимізації психоемоційних проявів та соціальної поведінки суб'єктів професійної діяльності.

Перехід на ринкові рейки економіки, глобальні суспільні зрушення та стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, початок яких

припав на кінець ХХ ст. та продовжується по сьогоднішній день, спричинив виникнення нових професій, а також призвів до стрімкого збагачення форм професійної діяльності. Зокрема, сьогодні фахівці мають можливість працювати у таких форматах реалізації професійної діяльності, які раніше були просто неможливі. Так, наприклад, за критерієм організації трудових відносин сучасні фахівці, окрім класичної форми роботи на постійній основі в організації (установі або підприємстві), у рамках функціонування яких роботодавцем може виступати держава або приватний підприємець, мають можливість працювати у формі фрилансу (від англ. «freelance» - вільний) або самозайнятості. За іншими критеріями можна виділити наступний ряд форм професійної діяльності. Наприклад, за критерієм включеності до групи можна виділити такі форми професійної діяльності як професійна діяльність, що здійснюється у колективі, та професійна діяльність, що здійснюється переважно індивідуально. За критерієм тривалості реалізації професійної діяльності можна виділити її постійну, тимчасову або сезонну форми. За формою організації – робота в офісі, віддалено чи змішано. Конкретна форма здійснення професійної діяльності залежить від сфери та галузі застосування зусиль фахівців, а також безпосередньо змісту роботи.

Різновидом трудової діяльності є професійна діяльність особистості. Важливо розуміти, що трудова діяльність включає у себе будь-які види людської активності, що мають на меті перетворення предметної, соціальної та духовної дійсності: як ті, що не потребують високої кваліфікації, так і ті, що характеризуються значною складністю та вимагають попередньої тривалої підготовки для формування відповідних знань, умінь та навичок [2, с.22]. Професійна діяльність – це висококваліфікована праця, реалізації якої передують тривала підготовка фахівця у відповідному закладі освіти. Професійна діяльність передбачає від суб'єкта її здійснення вагомих енергозатратних зусиль, досить часто здійснюється в особливих умовах та має виражений стресогенний вплив на нього, а також вимагає значних внутрішніх та зовнішніх компетенцій. Тому очевидним є те, що професійна діяльність визначає особливості перебігу

психічних процесів та станів особистості, а також бере участь у формуванні стійких поведінкових схильностей та особистісних рис.

За С. Максименком, найбільш важливими психологічними характеристиками особистості є властивості емоційності, зокрема переважаючий у неї психоемоційний стан, а також особливості її соціальної активності та рівень соціальної компетентності. Перераховані психологічні параметри визначають якість життя суб'єкта, виступають важливими складовими його психологічного благополуччя (Е. Діннер, Л. Кларк, К. Ріфф, О. Теллеген, Д. Уотсон). За свідченнями таких науковців як В. Вілюнас, О. Лук, Я. Рейковський, О. Саннікова, психоемоційний стан особистості виступає індикатором оцінки життєвої ситуації з позиції задоволення базових потреб та визначається комплексом чинників – як об'єктивних, так і суб'єктивних. Емоційне життя особистості характеризується значною динамічністю, на якій позначаються усі умови та зміст її життєдіяльності. В тому числі і про стиль її поведінки у різноманітних ситуаціях соціальної взаємодії. Тому проблема дослідження соціально-психологічних детермінант психоемоційного стану та соціальної поведінки особистості традиційно є своєчасною для наукового розгляду.

Психологічні складові, структуру та детермінанти професійної діяльності досліджували такі науковці як Я. Андрушко, Л. Березовська, В. Біскуп, А. Власенко, А. Гірняк, Г. Гірняк, Л. Йовайші, О. Кокун, М. Корольчук, З. Крупник, О. Малхазов, М. Марценюк, А. Москальова, Т. Надвинична, В. Погрібна, Дж. Холланд, Т. Шандрук, О. Юрков, О. Яремко та ін. Ключові характеристики емоційності суб'єкта, зокрема, психологічний зміст психоемоційного стану розкрито у роботах М. Арнольда, В. Вілюнаса, В. Вундта, К. Ізарда, О. Лука, Я. Рейковського, О. Саннікової, С. Томкінса тощо. Соціально-психологічні детермінанти емоційної сфери особистості розглядали такі науковці як Л. Березовська, В. Димитров, Н. Жук, У. Михайлишин, О. Саннікова, Л. Яновська та ін. Соціальну поведінку особистості, зокрема, детермінанти та ознаки соціальної компетентності, типові стилі поведінки у різноманітних ситуаціях соціальної взаємодії досліджували Н. Левус, Ю. Лобейко, Т. Лірі,

Н. Лук'янчук, С. Максименко, Ф. Нердингер, В. Помилуйко, В. Ряховський тощо.

Результати дослідження можуть використовуватись у консультативній практиці керівників підприємств для покращення розуміння детермінант працездатності, шляхів підвищення ефективності професійної діяльності, мотивування персоналу тощо. У роботі також буде запропоновано дієві психотехнології розвитку соціальної поведінки особистості, що дозволить покращити психологічний клімат у трудових колективах. Матеріали можуть бути використані практичними психологами з метою реалізації просвітницької функції, зокрема, в аспекті роз'яснення зацікавленим особам змісту сучасних організаційних форм професійної діяльності та специфіки залежності від них емоційних проявів та соціальної поведінки працівників, а також з метою моніторингу та оптимізації психоемоційного стану особистості у процесі реалізації професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кокун О. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. 200 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/1651/1/Кокун_Моногр_12.pdf (дата звернення: 15.09.2023).
2. Рибалка В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого : Посібник. Київ : Ін-т обдар. дитини, 2014. 220 с. URL: [http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/1095/BB%20Рибалка%20Психологія%20та%20педагогіка%20праці%20особистості%20від%20Ані%20Мовчан%2012%2001%202015\(1\).pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/1095/BB%20Рибалка%20Психологія%20та%20педагогіка%20праці%20особистості%20від%20Ані%20Мовчан%2012%2001%202015(1).pdf?sequence=1&isAllowed=y) (дата звернення: 15.09.2023).
3. Семикіна М., Іщенко Н., Родіонова М. Мотивація ефективної зайнятості: проблеми, тенденції, вибір стратегії : монографія. Кіровоград : КОД, 2009. 200 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84826461.pdf> (дата звернення: 15.09.2023).